

# Onder de lagen

Mariska de Kok

Eerste druk

Copyright ©2025 Mariska de Kok

Foto op achterzijde Mona van der Berg

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd  
en/of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder  
voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

ISBN 9789083117423

NUR 301

[www.mariskadekok.nl](http://www.mariskadekok.nl)

*People are strange when you're a stranger*  
– Jim Morrison



## Proloog

Mijn knieën beven alsof ik koorts heb. Lucht blijft steken in mijn keel. Nee, schreeuwt het in mijn hoofd.

‘Uit mijn ogen,’ sist mijn moeder terwijl ze me de kast induwt.

De deur slaat dicht met een doffe klap. De sleutel draait traag om. Klik. Plotseling is alles zwart.

De schuine wand van de trap drukt boven mijn hoofd. Ik rol me op tot een balletje, mijn knieën tegen mijn borst gedrukt. Mijn tanden bijten door mijn lip heen. De smaak van bloed, warm en metalig.

Chloor prikt in mijn neus – ze boent elke week alles tot het glimt –, vermengd met de dikke lucht van schoen-crème. De schoenborstel, die uit het oude broodblik op de onderste plank steekt, prikt in mijn zij. Ik kan geen kant op.

Mijn hart hamert tegen mijn ribben alsof het wil ontsnappen. Ik probeer me nog kleiner te maken, samen te smelten met het koude zeil op de vloer. Mijn blik vastgeplakt aan de streep daglicht die onder de deur doorkomt.

Dan hoor ik haar. De buurvrouw.

‘Volk! Is er iemand thuis?’

Ik stop met ademen. Beweeg niet. Adem niet. Besta niet.

‘Meid, wat gezellig! Kom je een bakkie doen?’ Moeders stem, ineens licht en vrolijk.

‘Ja, effe gezellig bijkletsen. Heb je tijd?’

‘Voor jou maak ik tijd.’

Kraanwater spettert luid in de gootsteen. Kopjes tikken tegen schoteltjes. De deksel die van het koekblik wordt gehaald.

Mijn hand tast de plank af. Ik voel het koude metaal van de kassabonnenmap. Zaterdag zullen we weer samen die bonnetjes overschrijven in het boekje. Dan zal ze weer gewoon doen – alsof er niets is gebeurd.

## Wie zijn zij?

In aanvalshouding zit ik op het puntje van de bank, tegenover de televisie in de achterkamer. In mijn hand een glas rode wijn. Op het scherm verschijnt levensgroot het hoofd van meneer de journalist. Startsignaal voor de nabeschouwing van de coronapersconferentie. Mijn linkerhand schiet automatisch naar de afstandsbediening, op zoek naar de pauzeknop, terwijl ik mijn glas horizontaal probeer te houden. Twee grote blauwe ogen staren me aan. Zie ik nu zelfs een twinkeling in zijn ogen?

‘Shit. Het atelier mag nog steeds niet open voor publiek,’ roep ik gefrustreerd naar Pascal. Door de openstaande huiskamerdeur zie ik hem zitten op de grond in het geelkleurige ganglicht. Hij is bezig om tennisschoenen in zijn sporttas te stoppen.

Driftig neem ik nog een slokje wijn en zet het glas met een doffe klap op de salontafel. Lelieblaadjes vallen rakelings langs het drinkglas. De zware bloemgeur vermengt zich met de lucht van in boter gebakken kabeljauw, die we vanavond hebben gegeten.

Pascal komt de huiskamer binnen en pakt zijn tennisjack van de fauteuil naast de televisie.

‘Wie zijn zij om dit voor mij te beslissen? Ik begrijp er niets van. Ik wil er ook niets van begrijpen.’

‘Dit is nu eenmaal het systeem. Het gaat niet om jou, Ileana. Maak je niet druk, niet goed voor je hart.’

‘Jij hebt makkelijk praten, jij krijgt elke maand keurig je salaris gestort,’ kaats ik venijnig terug. ‘Sterker nog: jouw

Amerikaanse werkgever krijgt zelfs financiële steun van de Nederlandse overheid en ik kan fluiten naar enige tegemoetkoming.’

Met gebogen hoofd trekt Pascal het ritslipje van zijn jack nonchalant omhoog.

‘De volgorde van twee getallen op een papiertje van twintig jaar geleden, ingevuld bij de inschrijving bij de Kamer van Koophandel, bepaalt nu of ik wel of geen recht heb op overheidssteun. SBI-codes. Niet de werkelijkheid, maar een papiertje!’ Mijn stem verheft zich, alsof ik hem wakker wil schudden. ‘Eerst kunstenaar en dan docent, genoteerd door een loonslaaf van dienst, betekent: geen vergoeding. Andersom opgeschreven was er wel steun geweest. Belachelijk.’

‘Zet jij straks de vuilnisbak nog even buiten?’

‘O ja, natuurlijk! De afvalbak is belangrijker dan ik.’ Geïrriteerd zet ik de televisie uit. ‘Voor het gemak vergeten ze dat ze mijn medewerking nodig hebben voor hun richtlijnen. Ik krijg de informatie niet eens persoonlijk, maar moet het zelf uitzoeken door middel van dit soort persconferenties. De overheid heeft de gezondheidszorg niet op orde. Zij falen in hun uitvoering, niet ik met spatschermen, de anderhalve meter brede tafels en de rood-witte lijnen op de vloer.’

‘Ik moet nu gaan,’ zegt Pascal, ‘anders kom ik te laat.’

Ik zucht en zie nog een bodempje rood in het wijnglas, ooit gekregen van Annette als symbool om het leven te vieren. Er valt nu bar weinig te vieren, realiseer ik me. Ik breng het glas naar mijn mond en slik het laatste beetje door zonder echt te proeven.



## Ik en mezelf

Niet persoonlijk nemen, zegt Pascal altijd. Hoe dan? Hoe doet hij dat? Is dat een voordeel van autisme? Of nemen mannen alles gewoon minder persoonlijk op? Als dat zo is, verklaart het een hoop.

Met een ruk trek ik de deur van de vaatwasser open en plaats mijn wijnglas ondersteboven in het bovenste rek.

Hoe kun je zoiets niet persoonlijk nemen? De overheid mag nu zomaar bepalen dat ik mijn toko dicht moet houden. Wie zijn zij, dat ze dit mogen bepalen? Hebben zij ooit iets voor mij gedaan? Hardhandig steek ik het bestek tussen de messen en vorken in het grijze rechthoekige bakje.

Niks geen hulp, netwerk, kruiwagens of een rijke vader. Zelfs geen tijd voor studie. Vanaf mijn zestiende zorg ik voor mezelf. Nooit een cent van de overheid gehad. Waar halen zij nu ineens het recht vandaan om iets voor mij te mogen beslissen? Omdat zij nu eenmaal de overheid zijn? Wie is eigenlijk de overheid?

Met mijn knie duw ik de vaatwasser dicht en pak de percolator van het gasfornuis. Tijdens het schoonspoelen van het koffieapparaat onder de kraan, voel ik het warme water langs mijn vingers weglopen.

Jeetje, wat heb ik koude handen. Ik vul de kan met water en doe koffie in het opzetstukje. Terwijl ik de percolator op het vuur zet, wordt mijn blik getrokken naar de zwart-witschilderijtjes boven het fornuis. Een serie, geschilderd als herinnering aan het Westland. Rechtsonder

‘De Slimmerick’, mijn favoriete stamkroeg waar ik zowat elke zaterdagmiddag vertoefde.

Een bruine kroeg. De geur van versgetapt bier vermengd met sigarettenrook hing er als een deken, niet vies, eerder vertrouwd. Iedereen rookte toen nog. De donkerbruine stoelen kraakten, één meter bier ging regelmatig over de toonbank en de gesprekken gingen zelden ergens over en toch over alles tegelijk. Liefde, politiek, de zin van het leven, en de waanzin van de week. Stoere anekdotes, aangevuld met overdrijvingen waar we allemaal doorheen prikten, maar waar niemand iets van zei.

Met mijn eeuwige gemeentebier nestelde ik me stevast tussen de warme stemmen, het gelach en het pianospel van Gekke Gerrit. Het voelde als een warm bad, levendig, rommelig, écht.

Boven mijn stamkroeg hangt het schilderij van mijn vorige thuis. De Serrestraat. Ik haal het kunstwerk van de muur om het nog beter te bekijken. O ja, de heg, bedenk ik me, dat was wel een gedoe om die telkens te knippen. Dat ding groeide zowat wekelijks boven mijn hoofd. Was wel fijn voor de privacy. Geen inkijk.

Ik leg het schilderij op het granieten aanrecht en pak een koffiemok uit het keukenkastje.

Alweer tien jaar geleden dat ik daar de voordeur achter me dichttrok. Op naar Katwijk. Alles achtergelaten. Weer die sprong in het diepe. Samenwonen. Mijn toko opnieuw opbouwen. In een dorp waar niemand wist wie ik was. Advertenties in de krant. Tip van Pascal. Totale verspilling.

Wie leest er nog de krant? Zelfs briefjes in de supermarkt. Alsof ik smeekte. Alsof ik riep: kijk, ik ben er ook nog. Ik geef les. Het voelde zo... klein. Steeds opnieuw moeten bewijzen wat ik waard ben. Pijnlijk, ja. Voor mijn ego vooral. Maar het lukte. Alles op de rit. Volle lessen. Blijfe cursisten. En nu, nu mag ik ze niet eens meer binnenlaten. Hoelang zullen ze me trouw blijven? Stel je voor dat ze straks liever blijven puzzelen, wat tegenwoordig iedereen schijnt te doen, dan weer te gaan schilderen.

Het water in de percolator begint te pruttelen. Eindelijk, een bakkie troost. Ik zet het gas uit.

## Hulplijn Nena

‘Had jij dit verwacht, Nena?’ Ik zit op de eetkamertafel in de voorkamer met mijn voeten op de stoelzitting. Mijn mobiel tussen mijn hoofd en schouder vastgeklemd, terwijl ik in mijn koffiemok roer.

‘Ja, ik had dit verwacht,’ klinkt het kordaat aan de andere kant. Haar lichte Duitse accent kleurt haar woorden, al woont ze al jaren in Amsterdam.

Ik zag Nena voor het eerst tijdens het Schilderfestival in Noordwijk. Ongeveer vijftien jaar geleden. Vlak bij de vuurtoren op de boulevard in een grote tent, speciaal neergezet voor dit evenement. Het was inmiddels gezellig druk tussen de witte muren van plastic. Weer veel bekende gezichten. Het geroezemoes werd soms abrupt doorbroken door luidruchtige blij begroetingen die ook gezien en gehoord wilden worden.

Nena stond bij de ingang. Ze leek vastgevroren aan de drempel van de witte tent. Haar blik schichtig. De verrassende combinatie van haar onbeholpen houding in contrast met haar fysieke uitstraling trok mijn aandacht. Een volslanke dame van rond de zestig met zwart geverfd haar, sluik vallend om de enigszins grove gelaatstreken, geheel in zwart gekleed. Ik besloot op haar af te stappen. Direct een brede glimlach, glinsterende ogen en een vriendelijke stem met ‘hallo’, waren het resultaat op een simpele ‘hoi, ik ben Ileana’. Waarom ze destijds zo zenuwachtig was, is

mij nog steeds een raadsel. Sterker, ik heb haar nooit meer zo twijfelend gezien.

Wat me wel helder is bijgebleven, is het moment waarop zij met oranje verf een penseelstreek op een met zwart voorbereikt canvas zette. Ik wist direct: zij is echt goed. Tederheid, kracht en sierlijkheid in één lijn. Ze had iets in de vingers dat je niet kunt uitleggen. Dat je alleen kunt voelen. Maar niemand zag het. Ze kreeg opmerkingen over ‘te fel’, ‘te direct’, ‘te weinig nuance’. Mening van mensen met een andere visie, een andere smaak. Ze lieten haar spartelen. Alsof haar intuïtie niet klopte. Tegenwoordig is dit wel anders en krijgt ze het respect dat ze verdient voor haar schilderijen.

‘Echt?’ Ik zet mijn mok neer op de tafel en zie vergeelde blaadjes aan de plant voor me in de vensterbank. Een christusdoorn.

‘We zullen het ermee moeten doen. Het is niet anders. Ik heb trouwens bericht gehad dat ik een tegemoetkoming krijg van de gemeente. Niet veel, maar genoeg om rond te komen.’

‘Fijn, Nena. Wel vreemd dat ik hier in Katwijk buiten de boot val.’ Ondertussen friemel ik aan de verdroogde blaadjes om ze tussen de naalden weg te halen. Au. Een naald laat een kras achter op de zijkant van mijn wijsvinger.

‘De gemeenten schijnen dit zelf te mogen bepalen. Ik heb geluk, prinses.’

Nena’s stem klinkt altijd een beetje anders wanneer ze ‘prinses’ zegt. Niet speels, eerder uitdagend. Is het een compliment of probeert ze de hiërarchie tussen ons te

markeren? Voor mij is iedereen gelijk – althans, dat is wel mijn bedoeling. In Duitsland werkt dat anders, heb ik inmiddels geleerd. Haar stem verraaft voor mij nog net niet de intentie van haar bijnaam voor mij. Ironie? Spot? Of ben ik te gevoelig? Ik zeg er niets van, zoals altijd. Ik neem een slok koffie en wacht. Stilte neemt de ruimte in. Ondertussen maak ik een stapeltje van de krakende blaadjes op de tafel, één voor één.

‘En jij, prinses, red je het een beetje?’

‘Ik kan me niet goed zetten om iets te doen. Ik baal.’

‘Tja, welkom bij de club. Maar stilzitten lost ook niks op. Wat zijn je plannen?’

‘Hoe bedoel je? Welk plan, wat voor plan? Er mag niks.’ De stapel verdorde blaadjes valt om. Kriskras over de tafel.

‘Je was toch begonnen met online lessen? Of was dat meer een opwelling?’

‘De animo voor de betaalde cursussen is niet groot. Wel voor de gratis webinars. Is ook wel leuk om te doen. In ieder geval leerzaam om de kennis die ik in de afgelopen jaren heb opgedaan in woord en beeld te vatten.’ Ik veeg de verdroogde blaadjes van de christusdoorn bij elkaar op een hoop.

‘Jij hebt in ieder geval Pascal om op terug te vallen.’

‘Dat wil ik niet. Ik wil niet op iemand leunen.’

‘Ik leun toch ook op de gemeente?’

‘Dat vind ik anders. Zij hebben de spelregels veranderd, dus wat mij betreft logisch dat ze ons dan tegemoetkomen. Maar dan wel op basis van de misgelopen inkomsten. Aan de hand van de belastingaangifte van de afgelopen jaren. Voor mijn part doen ze een gemiddelde. Niet op basis van

een paar stomme SBI-codes. Weet jij trouwens waar de letters SBI voor staan?’

‘Geen idee. Nooit van gehoord.’

Onverstoorbaar ratel ik verder: ‘De cursisten die ik nu geen les kan geven, gaan echt niet betalen. Geef ze eens ongelijk.’ Met duim en wijsvinger verfrommel ik de blaadjes.

‘Heb jij nog contact met je cursisten, prinses?’

‘Met sommige. Het valt me zwaar om hun sombere verhalen aan te horen of hun mails te lezen. Vroeger, voor corona, kon ik altijd wel een positieve draai vinden in een gesprek. Het lijkt wel of ik het verleerd ben. Het is op. Daarbij zijn er zelfs cursisten die geloven dat bij het vaccineren een chip in je arm wordt gezet. Wat moet ik daar nu op antwoorden?’

‘Wat zou jou nu blij maken?’

‘Dat is een moeilijke vraag, Nena.’

‘Laat me het anders vragen: wat wil je niet meer? Wanneer voelde je je voor het laatst écht blij?’

‘Mijn hoofd is te vol om te kiezen wat ik niet meer zou willen, laat staan wat ik verlang. Ik weet het echt niet. Misschien wil ik wel helemaal niks meer.’ Ik weet direct dat dit niet waar is en tegelijkertijd weet ik ook niet wat ik wel wil. Wat verlang ik diep vanbinnen maar durf ik niet toe te geven? Is het succes, erkenning, rust of iets anders? Of wil ik alleen maar slapen, wekenlang?

Aan de andere kant van de lijn klinkt Nena iets zachter dan ik had verwacht. ‘Het is niet altijd makkelijk om te weten wat je echt wilt, hè? Soms denk je dat je iets wilt, maar

als het dichterbij komt, begin je te twijfelen. Of je merkt dat je bang bent voor wat het met je kan doen.'

Ik knik, al kan ze dat natuurlijk niet zien. Haar woorden raken een snaar. 'Ja,' zeg ik aarzelend. Soms is er een flits, een vaag verlangen, waar ik nog niet bij stil durf te staan.

'Ik denk dat we dat allemaal wel hebben, die verlangens die we liever niet hardop uitspreken. Maar als je ze niet erkent, blijf je ergens vastzitten. Het begint met eerlijk zijn tegen jezelf.'

'En jij?' vraag ik behoedzaam. 'Heb jij dat ooit gehad? Dat je ergens naar verlangde, maar het niet durfde toe te geven?'

Er is een lange stilte aan de andere kant van de lijn, dan zegt ze: 'Ja, absoluut. Toen ik het aan mezelf echt durfde toe te geven, begon ik te begrijpen waarom ik bepaalde keuzes maakte.'

Haar woorden brengen me even in de war. Welke keuzes bedoelt ze? Haar vertrek uit Duitsland? Dat ze nooit kinderen heeft gehad? Ik kan niet helder denken, alles komt tegelijk. 'Mijn hoofd zit vol,' zeg ik mat.

'Erkennen wat je echt wilt, daar begint het mee,' zegt ze met een stem die geruststellend klinkt.

Ik lach, zonder het te willen. Zenuwachtig.

'Werk aan de winkel, prinses.'

Mijn ogen blijven hangen bij de verdorde blaadjes op de tafel, alsof ik daar het antwoord kan vinden.